

ΘΗΣΕΩΣ ΣΤΕΦ. ΤΖΑΝΝΕΤΑΤΟΥ Δ. Φ.

ΣΥΜΜΙΚΤΑ

ΕΙΣ ΤΗΝ

ΠΟΙΗΤΙΚΗΝ ΤΟΥ ΑΡΙΣΤΟΤΕΛΟΥΣ

ΑΘΗΝΑΙ
1949

Ε.Υ.Δ της Κ.τ.Π
ΙΩΑΝΝΙΝΑ 2006

ΘΗΣΕΩΣ ΣΤΕΦ. ΤΖΑΝΝΕΤΑΤΟΥ Δ. Φ.

ΣΥΜΜΙΚΤΑ

ΕΙΣ ΤΗΝ

ΠΟΙΗΤΙΚΗΝ ΤΟΥ ΑΡΙΣΤΟΤΕΛΟΥΣ

ΑΘΗΝΑΙ

1949

Ε.Υ.Δ της Κ.τ.Π
ΙΩΑΝΝΙΝΑ 2006

ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΑ

	Σελίς
ΠΡΟΛΕΓΟΜΕΝΑ	3- 5
ΒΡΑΧΥΓΡΑΦΙΑΙ	6- 7
Α' ΔΙΟΡΘΩΤΙΚΑ	8-13

Εἰς χωρία τῆς Ποιητικῆς:

1451a7	10-12
1451b10	8
1456a7	8-10
1457b23	13

Β' ΕΡΜΗΝΕΥΤΙΚΑ ΚΑΙ ΑΛΛΑ ΠΟΙΚΙΛΑ	13-16
---	-------

Εἰς χωρία τῆς Ποιητικῆς:

1449a12	13-14
1449a37	14
1451b35	14
1454b19	14-15
1456a3	15
1459b33	16
1461a27	16

ΠΡΟΛΕΓΟΜΕΝΑ

Ἡ δημοσιευομένη κατωτέρω σύντομος μελέτη εἶχε παρασκευασθῆ κυρίως ἐν Ἐδινβούργῳ τῆς Σκωτίας κατὰ τὴν διάρκειαν τῶν ἐν τῇ πόλει ταύτῃ σπουδῶν μου. Ἔσχον ἐκεῖ τὴν προνομιακὴν οὕτως εἰπεῖν δυνατότητα νὰ ἐργάζωμαι εἰς θέματα τῆς Ἀρχαίας Ἑλληνικῆς Φιλολογίας πλησίον δοκίμων φιλολόγων καὶ δὴ ὑπὸ τὴν καθοδήγησιν τοῦ σεβαστοῦ Καθηγητοῦ κ. W. M. Calder, Κοσμητοροῦ τῆς γεραρᾶς Faculty of Arts τοῦ Πανεπιστημίου τοῦ Ἐδινβούργου, ἐπιστήμονος, οὕτινος τὸ ἐν Μεγάλῃ Βρετανίᾳ ὅσον καὶ ἔξω αὐτῆς κῆρος περὶ τὰ Ἀρχαῖα Ἑλληνικὰ Γράμματα εἶναι γνωστόν. Πρὸς πάντας τούτους, ἰδιαιτέρως δὲ πρὸς τὸν Καθηγητὴν κ. W. M. Calder, ἐκφράζω καὶ ἐντεῦθεν τὴν βαθεῖαν εὐγνωμοσύνην μου.

Ἐξ ἄλλου ἐν τῇ πλουσιωτάτῃ ὄντως Πανεπιστημιακῇ Βιβλιοθήκῃ τοῦ Ἐδινβούργου καὶ τῇ ἰδιαιτέρᾳ βιβλιοθήκῃ τῆς «Classical Society of The Edinburgh University», ἧς ὑπῆρξα μέλος, ὡς καὶ ἐν ἄλλαις βιβλιοθήκαις τῆς φιλοξένου ταύτης χώρας εὔρον σχεδὸν ἅπαντα τὰ ἀναγκαῖα εἰς πηγὰς καὶ βοηθήματα μέσα διὰ τὴν ἔρευνάν μου.

Δύναται τις νὰ εἴπῃ ὅτι ἡ Ποιητικὴ τοῦ Ἀριστοτέλους εἶναι ἢ μᾶλλον μελετηθεῖσα ἐν Εὐρώπῃ, ἰδίᾳ δ' ἐν Μεγάλῃ Βρετανίᾳ καὶ Γερμανίᾳ, συγγραφὴ τοῦ δαιμονίου Σταγιρίτου ἀπὸ τῆς Ἀναγεννήσεως καὶ ἐντεῦθεν, ἱκανῶς δὲ ἀπὸ τοῦ ΙΘ' αἰῶνος μέχρι σήμερον. Ὡς φυσικόν, ἡ ἐπίδρασις τῆς συγγραφῆς ταύτης οὐ μόνον εἰς τοὺς φιλολογοῦντας, ἀλλὰ καὶ εἰς τοὺς καθόλου διανοουμένους τῆς Εὐρώπης καὶ τοῦ πεπολιτισμένου κόσμου ἐν γένει ὑπῆρξε πράγματι ἀνυπολόγιστος, ἐξακολουθεῖ δὲ καὶ σήμερον νὰ εἶναι λίαν ἰσχυρά. Ἀρκεῖ νὰ ρίψῃ τις ἀπλοῦν βλέμμα εἰς τὸν ὀγκώδη τόμον, τὸν μετὰ μακροχρονίους μόχθους παρασκευασθέντα ὑπὸ τῶν Cooper καὶ Gudeman¹, εἰς ὃν κατελέγησαν κατὰ τὸ ἐφικτὸν αἱ μέχρι τότε δημοσιευθεῖσαι ποικίλαι ἐργασίαι περὶ τῆς Ποιητικῆς τοῦ Ἀριστοτέλους, ἵνα πεισθῆ περὶ τῆς ὀρθότητος τῶν δύο τούτων ἀπόψεων.

Παρὰ ταῦτα ὅμως τὸ θέμα πᾶν ἄλλο ἢ δύναται νὰ θεωρηθῆ ὡς ἔξαν-

---

1. Lane Cooper, Alfred Gudeman, A Bibliography of The Poetics of Aristotle, Λονδίνον, Ὁξφόρδη, 1928.

τληθέν. Ὡς ἐκ τοῦ ἰδιαίχοντος ὕφους¹, τοῦ εἰδικῆς φύσεως περιεχομένου τῆς συγγραφῆς ταύτης², τῆς χειρογράφου παραδόσεως αὐτῆς, ὡς καὶ ἄλλων αἰτίων³ τὰ πρὸς τὴν Ποιητικὴν σχετιζόμενα προβλήματα, ἅτινα παρὰ τὴν τοιαύτης ἐκτάσεως γενομένην ἐπιστημονικὴν ἐργασίαν κεῖνται ἔτι καὶ νῦν ἅλντα, εἶναι πολλὰ καὶ ποικίλα. Νοεῖται δ' οἷκοθεν ὅτι αἱ περὶ ταῦτα δυσχέρεια θεωροῦνται κοινῶς ἐν τοῖς πλείστοις ὡς ἔξόχως δυσυπέρβλητοι σήμερον, ἐφ' ὅσον δὲν ἔρχονται εἰς φῶς διὰ τῶν παπύρων ἢ ἄλλως πως νέα πηγαὶ τῆς φιλολογικῆς ἐπιστήμης.

Ὡς ἐκ τούτου δὲν ἠδυνάμην νὰ ἐλπίζω ὅτι ἡ περὶ τὴν Ποιητικὴν ἐνασχόλησίς μου θὰ ἀπέδιδε οἰονδήποτε ἀξιόλογον καρπὸν, ἀντάξιον πολλοῦ μόχθου, ἄνευ τῶν ἐξαιρέτως εὐνοϊκῶν ἐκείνων ὄρων, περὶ ὧν διέλαβον ἀνωτέρω.

Εἰδικώτερον ἔσχον τὴν εὐκαιρίαν νὰ μελετήσω ἐν Μεγάλῃ Βρετανίᾳ πάσας σχεδὸν τὰς νεωτέρας ἐκδόσεις, ὡς καὶ τὰς κυριωτάτας ἐκ τῶν παλαιότερων, ὡσαύτως δὲ πανομοιότυπον τοῦ κοινότερου ἀπὸ τῆς ἐκδόσεως τοῦ Bekker (1837) ὡς Ac γνωστοῦ χειρογράφου τῆς Ποιητικῆς⁴, ἐκ τοῦ ὁποίου, ὡς ὑπεστήριξε πρῶτος ὁ πολὺς Vhalen ἐν τῇ μνημειώδει αὐτοῦ ἐκδόσει τῆς Ποιητικῆς⁵, ἀπέδειξεν ὁμως κυρίως ὁ Ed. Lobel διὰ πολὺ βραδύτερον δημοσιευθείσης περὶ τῶν χειρογράφων τῆς Ποιητικῆς ἐργασίας⁶, προέρχονται πάντα τὰ σωζόμενα

1. Ὁ Gudeman ἐν τῇ εἰσαγωγῇ τῆς ἐκδόσεως αὐτοῦ πραγματευόμενος διὰ μακρῶν τὸ πρόβλημα τοῦτο δέχεται ὅτι ἡ Ποιητικὴ οὐδὲν ἄλλο εἶναι ἢ «Kollegienheft», αἱ ἴδιαι τοῦ Ἀριστοτέλους σημειώσεις, χρησιμεύουσαι εἰς τὰ ἀνώτερα μαθήματα αὐτοῦ ἐν τῷ Λυκείῳ. Ἡ γνώμη αὕτη δὲν εἶναι σήμερον ἀμφισβητήσιμος. Τὸ ὕφος εἶναι γενικῶς ἀνώμαλον ἐν τῇ Ποιητικῇ.

2. Πλήθος ὄρων περιφήμων ὡς κάθαρσις (βλ. S. H. Butcher, *Aristotle's Theory of Poetry and Fine Art*, Λονδίνον, 1902, σ. 212 κ. ἔξ.), περιπέτεια, ἦθος κ. ἄλλ. καὶ σήμερον ἔτι εἶναι οὐχὶ ὀριστικῶς ἀπηκριβωμένης σημασίας.

3. Ἐπὶ παραδείγματος δὲν ὑπάρχουσι σχόλια τῶν Μεταγενεστέρων ἢ τῶν Βυζαντινῶν χρόνων εἰς τὴν Ποιητικὴν, ἧτις εἶχε λησμονηθῆ (βλ. εἰσαγωγὴν ἐκδόσεως J. Hardy, σ. 22).

4. Τὸ πανομοιότυπον τοῦτο ἀνήκει εἰς ἐκδοσιν, γενομένην πολὺ βραδύτερον, βλ. *La Poétique d'Aristote*, Manuscrit 1741 Fonds Grec de la Bibliothèque Nationale, Préface de M. Henri Omont, Παρίσι, 1891.

5. Ἡ ἐργασία τοῦ Vhalen ἐπηνέθη ὑπὸ πολλῶν, ὑπὸ δὲ τοῦ J. Hardy ἐχαρκτηρίσθη ὡς «un des monuments les plus durables de la philologie au XIX siècle» (βλ. εἰσαγωγὴν τῆς ἐκδόσεως αὐτοῦ, σ. 23), τὸ δ' ἐν αὐτῇ ἑλληνικὸν κείμενον ἐχρησίμευσεν ὡς βᾶσις εἰς τὴν ὑπὸ τὸν W. Hamilton Fyfe γενομένην ἐκδοσιν τῆς Ποιητικῆς μετὰ τεσσαράκοντα καὶ πλέον ἔτη (βλ. σ. 3 τῆς ἐκδόσεως ταύτης).

6. Παλαιότερον, πρὸ τῆς δημοσιεύσεως τῆς ἐργασίας ταύτης τοῦ Lobel ἐξεφράζοντο ἐνδοιασμοὶ περὶ τῆς ὡς ἄνω ἀξιολογήσεως τῶν χειρογράφων τῆς Ποιητικῆς, βλ. τὴν ἐξαίρετον Δ' ἐκδοσιν ὑπὸ Butcher, προκατόχου τοῦ Καθηγητοῦ κ. W. M. Calder ἐν τῷ Πανεπιστημίῳ τοῦ Ἐδιμβούργου (σ. 5). Σημειωτέον ὅτι ὁ Συκουτρῆς ἀφήνει νὰ νοηθῆ ὡς ἀτέλεια τῆς κυριώτατα ἐπ' αὐτοῦ παρασκευασθείσης ἐκδόσεως τῆς Ποιη-

πολυάριθμα χειρόγραφα αὐτῆς. Ὑποβοηθητικὴ ὑπῆρξεν ἐξ ἄλλου ἢ μελέτη τῆς εἰς τὴν Λατινικὴν γενομένης ἀποδόσεως τῆς Ἀραβικῆς μεταφράσεως τῆς Ποιητικῆς, ἣτις μὴ προερχομένη ἀμέσως ἐξ ἑλληνικοῦ χειρογράφου, ἀλλ' ἐκ τῆς Συριακῆς μεταφράσεως εἶναι ἱκανῶς χρήσιμος, καὶ ὅσον ἡ Συριακὴ μετάφρασις, ἤδη ἀπολεσθεῖσα, προέκλυεν ἐξ ἑλληνικοῦ χειρογράφου ἄλλως ἀγνώστου, κατὰ τρεῖς δὲ καὶ πλέον αἰῶνας παλαιότερου τοῦ Ac¹.

Ἄλλως ἡ ἐργασία μου ἠκολούθησε τὴν συνήθη εἰς τοὺς ἀσχολουμένους περὶ τὴν κριτικὴν καὶ ἐρμηνείαν τῶν ἀρχαίων ἑλληνικῶν κειμένων μέθοδον, στηριχθεῖσα κατὰ μέγα μέρος ἐπὶ τῶν πηγῶν συγκριτικῶς χρησιμοποιουμένων, κατεβλήθη ὅμως ἰδιαίτερα φροντίς, ὅπως τὰ παράλληλα χωρία λαμβάνονται κατὰ προτίμησιν ἐκ συγγραμμάτων τοῦ Ἀριστοτέλους καὶ δὴ ἐξ αὐτῆς τῆς Ποιητικῆς, εἰ δυνατόν, δοθέντος, ὡς ἐλέχθη ἀνωτέρω, τοῦ ἰδιαίτερου ἀπὸ γλωσσικῆς ἀπόψεως χαρακτῆρος τοῦ ἔργου τούτου.

Σημειωτέον ὅτι ἡ ἐργασία αὕτη συνετάχθη ἀγγλιστὶ καθ' ὑπόδειξιν τοῦ διδασκάλου μου κ. W. M. Calder, ἵνα αὕτη δημοσιευθῇ ἐν *The Classical Review*, τῷ περιωνύμῳ φιλόλογικῷ περιοδικῷ τῆς Μεγάλης Βρετανίας², κριθέντος ὅμως ὅτι ἐπεβάλλετο ἡ ταχεῖα, ἑλληνιστὶ δὲ δημοσίευσις αὐτῆς, παρεσκευάσθη ἡ ἀνὰ χεῖρας μετάφρασις τῆς ἐργασίας συμπληρωθείσης εἰς τινὰ σημεῖα. Σημειωτέον τέλος ὅτι εἶχε περιληφθῆ ἀρχῆθεν ἐν αὐτῷ μέρος μόνον τῶν ἐπὶ τῆς Ποιητικῆς παρατηρήσεών μου, τῶν ὑπολοίπων ἀφεθεισῶν πρὸς προσεχῆ μετὰ τὴν τελικὴν αὐτῶν ἐπεξεργασίαν δημοσίευσιν.

τικῆς τὸ ὅτι οὗτος δὲν εἶχεν ἀπὸ τῆς ἀρχῆς τῆς μελέτης αὐτοῦ τὰς προσφάτους τότε ἐργασίας τοῦ Lobel, τοῦ Gudeman καὶ ἄλλας τινὰς (βλ. ἔκδοσιν Μενάρδου - Συκουτρῆ, σ. 12* κ. ἐξ., πβ. καὶ σ. 7*).

1. Ὁ D. Margoliouth ἐδημοσίευσεν λατινιστὶ ἀπόδοσιν περικοπῶν τῆς Ἀραβικῆς μεταφράσεως ἐν *Analecta Orientalia ad Poeticam Aristoteleam*, Λονδίνον, 1887, μόλις δὲ τῷ 1911 ἐδημοσίευσεν πλήρη λατινιστὶ ἀπόδοσιν αὐτῆς, ἐκδοὺς ἀντιστοιχῶς καὶ τὸ ἑλληνικὸν κείμενον (*The Poetics of Aristotle*, Ὁξφόρδη, 1911). Νεωτέραν ἔκδοσιν τῆς Ἀραβικῆς μεταφράσεως ἐπεχείρησεν ὁ I. Tkatsch ὑπὸ τὴν αἰγίδα τῆς Ἀκαδημίας τῆς Βιέννης.

2. Ὁ βρεττανὸς οὗτος σοφὸς ὠμίλησεν ἐπαινετικῶς περὶ τῆς ἐργασίας ταύτης πολλάκις, ἔγραψε δ' ἐν ἐπιστολῇ προσφάτως πρὸς τὸν γράφοντα σὺν τοῖς ἄλλοις: *i agree with him (sc. the editor of The Classical Review) it is a closely renowned and valuable piece of work.*

ΒΡΑΧΥΓΡΑΦΙΑΙ ¹

Α'. Χειρογράφων.

Ac = Parisinus 1741 τοῦ Ι' ἢ ΙΑ' αἰ. (βλ. Προλεγομένων σ. 4 κ. ἔξ.).
Ἐν τισὶ τῶν νεωτέρων ἐκδόσεων, ὡς τοῦ Hardy, τοῦ Gudeman, τοῦτο ἀναγράφεται ὡς Α.

AM = Ἀραβικὴ Μετάφρασις τῆς Ποιητικῆς (βλ. Προλεγομένων σ. 5).
Αἱ ἐν τῇ μελέτῃ περιεχόμεναι περικοπαὶ ἐλήφθησαν ἐκ τῆς ὑπὸ τοῦ Margoliouth ἐκ τοῦ Ἀραβικοῦ ἐκπονηθείσης ἀποδόσεως εἰς τὴν Λατινικὴν.

Aprgr. = *Arographa*. Πάντα τὰ χειρόγραφα τῆς Ποιητικῆς πλὴν τοῦ *Ac*, κληθέντα οὕτως ὑπὸ τοῦ Valen, ὡς ἐκ τοῦ *Ac* προερχόμενα.

Ri = Riccardianus 46, τοῦ ΙΑ' αἰ., τὸ ἀμέσως μετὰ τὸ *Ac* ἀξιολογώτερον χειρόγραφον τῆς Ποιητικῆς.

Σ = Τὸ ἐλληνιστὶ γεγραμμένον χειρόγραφον, ἐξ οὗ ἐγένετο ἡ Συριακὴ μετάφρασις (βλ. Προλεγομένων σ. 5). Τὸ σύμβολον τοῦτο ἐχρησιμοποιήθη ἀρχικῶς ὑπὸ τοῦ Susemihl, εἶτα δὲ καὶ ὑπ' ἄλλων, ὡς τοῦ Butcher, τοῦ Hardy, ἐν ταῖς ἐκδόσεσιν αὐτῶν.

Β'. Ἐκδόσεων τινῶν κ.λ.π.

Brandscheid = F. Brandscheid, Ἀριστοτέλους περὶ Ποιητικῆς, Wiesbaden, 1882.

Butcher = S. H. Butcher, The Poetics of Aristotle (with critical notes and a translation), ἔκδ. Δ', Λονδίνον, 1936 ².

1. Παράθεσις βιβλιογραφίας ἐγένετο μετὰ τῆς προσηκούσης φειδοῦς, πρὸς περιορισμὸν δὲ τῆς ἐξ αὐτῆς διογκώσεως τῆς ἐργασίας ἐχρησιμοποιήθη ὁ ἐνταῦθα παρατιθέμενος πίναξ βραχυγραφῶν.

2. Αἱ ἐν τοῖς ἐπομένοις παραπομπαὶ εἰς τὴν Ποιητικὴν ἀκολουθοῦσι τὴν ἐκδοσιν ταύτην. Ἐξ ἀβλεψίας προφανῶς ἐν τῇ ἐκδόσει τοῦ Hardy (βλ. εἰσαγωγὴν αὐτῆς, σ. 27) ἀφήνεται νὰ νοηθῇ ὅτι καὶ ἐν τῇ Δ' ἐκδόσει τοῦ Butcher περιέχεται καὶ ἡ ἐξοχος μελέτη αὐτοῦ: Aristotle's Theory of Poetry and Fine Art.

Bywater = I. Bywater, Ἀριστοτέλους περὶ Ποιητικῆς, A revised text with critical introduction, translation and commentary, Ὁξφόρδη, 1909. Δευτέρα, μικρὰ ὅμως στερεότυπος ἔκδοσις τοῦ αὐτοῦ, Ὁξφόρδη, 1911.

Christ = G. Christ, Aristotelis de Arte Poetica Liber, στερεότυπος ἔκδοσις (Teubner), Λειψία, 1893.

Fyfe = Aristotle The Poetics, «Longinus» on The Sublime with an english translation by W. Hamilton Fyfe (The Loeb Classical Library), Λονδίνον, Νέα Ὑόρκη, 1927.

Gudeman = Alf. Gudeman, Aristoteles Perì Ποιητικῆς, Βερολίνον, Λειψία, 1934.

Hardy = I. Hardy, Aristote Poétique (texte établi et traduit), ἔκδοσις «sous le patronage de l'Association Guillaume Budé», Παρίσιοι, 1932.

Maggi = V. Maggi (Madius), In Aristotelis librum de Poetica explanationes, Βενετία, 1550.

Μενάρδος — Συκουτρίης = Σ. Μενάρδου (μετάφρασις) — Ἰ. Συκουτρίῃ (εἰσαγωγή, κείμενον, ἑρμηνεία), Ἀριστοτέλους περὶ Ποιητικῆς, ἔκδ. Ἀκαδημίας Ἀθηνῶν, Ἀθῆναι, 1937.

Vhalen = I. Vhalen, Ἀριστοτέλους περὶ Ποιητικῆς, Aristotelis de Arte Poetica Liber (tertiis curis recognovit et adnotatione critica auxit), Λειψία, 1885.

Α΄ ΔΙΟΡΘΩΤΙΚΑ

Ποιητ. 1451b10 τὸ δὲ καθ' ἕκαστον, τί Ἀλκιβιάδης ἔπραξεν ἢ τί ἔπαθεν (Butcher).

Τὸ Ῥι καὶ τινὰ Αροgr. (γραφὴ γενομένη δεκτὴ ὑπὸ πολλῶν ἐκδοτῶν, ὡς τοῦ Whalen, τοῦ Bywater, τοῦ Συκουτρῆ, τοῦ Gudeman καὶ ἄλλων), τὸν Ἀε καὶ Αροgr. (βλ. ἔκδοσιν Gudeman ad hoc).

Ἐνταῦθα ὁ Ἀριστοτέλης ποιεῖται διάκρισιν μεταξὺ τοῦ τὰ καθόλου καὶ τοῦ τὰ καθ' ἕκαστον, πβ. ὀλίγον ἀνωτέρω, 1451b6 ἢ μὲν γὰρ ποιήσεις μᾶλλον τὰ καθόλου, ἢ δ' ἱστορία τὰ καθ' ἕκαστον λέγει. Ἐνῶ δὲ διὰ τῶν λέξεων ἔστιν δὲ καθόλου μὲν ὁ συγγραφεὺς τῆς Ποιητικῆς εἰσάγει τὸν ὄρισμόν τοῦ ὄρου τούτου, ἢ δὲ λέξις καθόλου εἶναι τὸ ὑποκείμενον τῆς προτάσεως, ἀντιθέτως μετὰ τὰς λέξεις τὸ δὲ καθ' ἕκαστον ὁ Ἀριστοτέλης δὲν ἐπιχειρεῖ ὄρισμόν τοῦ πράγματος, ἀλλὰ παρέχει ἀπλῶς παράδειγμά τι. Εἶναι ὅθεν προφανές ὅτι γενικὴ κτητικὴ ἐνταῦθα ἀρμόζει πολλῶ μᾶλλον. Τὴν ἀνάγκην ταύτην θεραπεύομεν δι' ἀπλῆς ὀρθογραφικῆς μεταβολῆς τῆς γραφῆς, ἣν παρέχει τὸ Αε, τὸ ἄριστον, ὡς γνωστόν, σωζόμενον χειρόγραφον τῆς Ποιητικῆς, ἥτοι διὰ τροπῆς τοῦ τὸν εἰς τῶν. Ἀνάλογα ὀρθογραφικὰ σφάλματα εἶναι οὐχὶ ἀσυνήθη ἐν τῷ χειρογράφῳ τούτῳ, ὡς ἐν Ποιητ. 1456b3 Αε εἰδεῶν ἀντὶ ἰδεῶν, ὁμοίως Ποιητ. 1456b8 Αε ἠδέα ἀντὶ ἰδέα, καὶ ἄλλα.

Χρῆσις κτητικῆς γενικῆς μετὰ τοῦ ἐστί, εὗρισκομένου ἐν τῷ κειμένῳ ἢ νοουμένου, εἶναι συνηθεστάτη παρὰ τοῖς Ἀττικοῖς πεζογράφοις, οὐχὶ δὲ σπανία ἐν τῇ Ποιητικῇ τοῦ Ἀριστοτέλους, ὡς ἐν Ποιητ. 1451a7 οὐ τῆς τέχνης ἐστίν, αὐτόθ. 1456b18 οὐ τῆς ποιητικῆς ὄν θεώρημα, καὶ ἀλλαχοῦ.

Ἡ ΑΜ παρέχει πληθυντικὸν at singularia et particularia, βεβαιούσα οὕτω τὴν προτεινομένην γραφὴν κατὰ γενικὴν πληθυντικοῦ. Ἄξιον προσοχῆς εἶναι ὅτι ἡ περὶ ἧς ὁ λόγος μετάφρασις ἐν Ποιητ. 1451b7 παρέχει ὁμοίως πληθυντικὸν particularia, ἐνθα ἀναγιγνώσκεται ἐν τῷ ἑλληνικῷ πρωτοτύπῳ τὰ καθ' ἕκαστον, ἥτοι κεῖται ὁμοίως πληθυντικὸς ἀριθμὸς καὶ ἐκεῖ.

Ποιητ. 1456a7 δίκαιον δὲ καὶ τραγωδίαν ἄλλην καὶ τὴν αὐτὴν λέγειν οὐδεν(ι) ἴσως <ὡς> τῷ μύθῳ.

οὐδεν(ι) ἴσως <ὡς> (ὁ Butcher, ἀκολουθῶν τὸν Bonitz)
οὐδενὶ ἴσως (Bywater)
οὐδέν + ἴσως (Gudeman)
οὐδέν ἴσως (ὁ Vhalen, ἀκολουθῶν τὸ Ac).

Ἡ γραφὴ αὕτη τοῦ Ac ἐγένετο ὁμοίως δεκτὴ καὶ ὑπ' ἄλλων τινῶν ἐκδο-
τῶν. Ὁ Gudeman φαίνεται πιστεύων, ὡς προκύπτει ἐκ τοῦ appar. crit. τῆς
ἐκδόσεως αὐτοῦ, ὅτι ἡ ὑπ' αὐτοῦ γενομένη δεκτὴ γραφὴ ἀκολουθεῖ ἐπακριβῶς
καὶ τὰ χειρόγραφα Ac καὶ R. Δὲν δύναμαι νὰ γνωρίζω τίς ἀκριβῶς ἢ ἐν τῷ
χειρογράφῳ R γραφὴ, καθ' ὅσον δὲν ἔσχον τὴν εὐκαιρίαν νὰ ἴδω τοῦτο
ἢ πανομοιότυπον αὐτοῦ, ἀλλ' ἀναμφισβητήτως τὸ χειρόγραφον Ac παρέχει
οὐδέν ἴσως, ἀνευ +, παρὰ τὴν περὶ τοῦ ἀντιθέτου μαρτυρίαν τοῦ Gudeman¹.

Τὸ πλῆθος τῶν προταθεισῶν διορθώσεων² ἐνδεικνύει ὅτι τὸ χωρίον δὲν
ἔχει ὑγιῶς. Ἐν σημειώσει τῆς ὑπὸ τοῦ Bywater γενομένης ἐκδόσεως ad hoc
ἀναγιγνώσκωμεν the construction in ἴσως τῷ μύθῳ («equally with the
story») is normal; but I am not able to point out an exact parallel.

Ἡ ὑπὸ τοῦ γράφοντος προτεινομένη διόρθωσις ἔχει ὡς ἑξῆς: οὐδέν
ἦτιον τῷ.

Κατὰ τὴν μαρτυρίαν τοῦ Gudeman (βλ. appar. crit. τῆς ἐκδόσεως αὐτοῦ
ad hoc) δύο χειρόγραφα, τὸ Tν (ἀπόδοσις τῆς Ποιητικῆς εἰς τὴν Λατινικὴν

---

1. Ἀβλεψίαι τοιαῦται, εἶναι οὐχὶ ἀσυνήθεις ἐν τῇ ἐκδόσει τοῦ Gudeman.
Κατὰ τὴν παραβολὴν τῆς ἐκδόσεως ταύτης πρὸς τὸ Ac κατέλεξα πολλάς ἐκ τούτων,
τινὲς δέ, αἱ μᾶλλον διαφέρουσαι παρατίθενται κατωτέρω. Οὕτως ἐν Ποιητ. 1451b23
Gudeman appar. crit. σλ: Αω, ἀλλ' ἐν Ac ἀναγιγνώσκεται σαφῶς οἴους' ἐνθ' ἀνωτ.
1457a7 Gudeman appar. crit. «femi» (φημί): Α, ἀλλ' ἐνταῦθα ὁ Hartung ὡς καὶ ὁ
γράφων ἀναγιγνώσκει: φ. μ. τ. ἐνθ' ἀνωτ. 1461b25 Gudeman appar. crit. σκεπαῖαι: Α,
ἐνῶ τὸ ὀρθὸν εἶναι σκεπαῖαι: Ac.

Αἱ τοιαῦται ἀβλεψίαι, οὐσαι ἀναπόφευκτοι ἐν ἰπάσῃ ἐκδόσει, ἀνευρίσκονται
καὶ ἐν τῇ μετὰ πλείστης ἀκριβολογίας παρεσκευασμένῃ ἐκδόσει τοῦ Butcher, φυσικῶ
ὅμως τῷ λόγῳ πολὺ σπανιώτερον. Οὕτως ἐν Ποιητ. 1451b9 ἐν τῷ κειμένῳ τῆς ἐκδό-
σεως Butcher ἀναγιγνώσκεται βελτιόνων (ἢ καθ') ἡμᾶς, ἐν δὲ τῷ appar. crit. ἢ καθ'
add. Stahl (confirm Arabs), ἀλλὰ πράγματι ἡ AM δὲν βεβαιοῖ τοῦτο.

Εἰδικιώτερον περὶ τῆς ἐκδόσεως τοῦ Gudeman, ὀγκώδους τόμου ἐξ ὑπερπεντα-
κοσίων σελίδων, καρποῦ δὲ μόχθων πλέον ἢ τεσσαράκοντα ἐτῶν, ὑπάρχει ἀμφιβολία,
ἂν ἢ πλευρὰ αὕτη τῆς περὶ τὰ δευτερεύοντα ἀκριβολογίας ἔχει τύχει τῆς δεούσης
προσοχῆς ἐκ μέρους τῶν φιλολογοῦντων. Οὕτως ὁ C. G. Hardie κρίνων τὸ βιβλίον
ἐν The Classical Review (τόμ. ΜΗ', 1934) χαρακτηρίζει τοῦτο ὡς «a disappoint-
ing book» (ἐνθ' ἀνωτ., σ. 223), διαπιστοῖ ὅμως «its industry and erudition» (ἐνθ'
ἀνωτ.) καὶ «correctness on many minor points» (ἐνθ' ἀνωτ., σ. 225).

2. Ἐν Ἀθηνᾶς τόμ. Ι' (1898), σ. 163 ὁ Π. Ν. Παπαγεωργίου μεταθέτει τὴν
λ. τραγωδίαν πρὸ τοῦ πρώτου καὶ, οὐδεμίαν δὲ παρέχει ἐξήγησιν ἐπὶ τίνος βασίζει
τὴν προτεινομένην μετάθεσιν. Σημειωτέον ὅτι ἐν οὐδεμιᾷ ἀξιολόγῳ ἐκδόσει ἀνεῦρον
μνεῖαν τινὰ περὶ τοιαύτης μεταθέσεως, ἢ ἀναγκαιότητος τῆς ὁποίας εἶναι ὅλως ἀστήρι-
κτον νὰ θεωρῆται αὐταπόδεικτος.

γενομένη τῷ 1210) καὶ Μν (ὁμοίως εἰς τὴν Λατινικὴν ἀπόδοσιν τῆς Ποιητικῆς, γενομένη τῷ 1350) παρέχουσι nihil minus. Ἐὰν δὲν ἐγένετο παρανόγνωσις ἢ παρανόησις τοῦ ἐλληνικοῦ κειμένου τῆς Ποιητικῆς, οἱ παρασκευάσαντες τὴν ἀπόδοσιν τοῦ κειμένου αὐτῆς εἰς τὴν Λατινικὴν θὰ εἶχον ἀσφαλῶς ἐν τῷ πρὸ τῶν ὀφθαλμῶν αὐτῶν ἐλληνικῷ κειμένῳ οὐδὲν ἦττον. Κατ' ἀκολουθίαν δικαιούμεθα, ὅπως θεωρήσωμεν ὡς δυνατὴν ἐν τινι ἀπολεσθέντι ἐλληνικῷ χειρογράφῳ τῆς Ποιητικῆς τὴν γραφὴν οὐδὲν ἦττον.

Παλαιογραφικῶς παρανόγνωσις ὑπὸ τινος ἀντιγραφέως τοῦ οὐδὲν ἦττον εἰς οὐδὲν ἴσως εἶναι πιθανή, καθίσταται δ' ἔτι πιθανωτέρα, ἐὰν δεχθῶμεν ὅτι ἐν τῷ ἀπολεσθέντι ἐλληνικῷ χειρογράφῳ ἀνεγινώσκετο οὐδὲν ἦσσον¹ ὑπὸ τὴν ἀναγκαίαν βεβαίως προϋπόθεσιν ὅτι ἡ ἐν R1 γραφὴ (+ἴσως=+ΙΣΩΣ) ἔχει ἀποδοθῆ ὑπὸ τοῦ Gudeman ἐπακριβῶς.

Χρησις συγκριτικοῦ ἀπολύτως, τοῦτ' ἔστιν ἄνευ παραθέσεως β' ὄρου συγκρίσεως, εἶναι κοινὴ ἐν τῇ Ἀττικῇ διαλέκτῳ παρὰ ποιηταῖς καὶ πεζογράφους, συγκρίσις δὲ αὕτη ἀπαντᾷ ἐν τῇ Ποιητικῇ τοῦ Ἀριστοτέλους, βλ. Ποιητ. 1451b23 οὐδὲν ἦττον ἐφραίνει, αὐτόθι. 1451b30 οὐδὲν ἦττον ποιητῆς ἐστὶ, καὶ ἀλλαχοῦ.

Ὡσαύτως γίνεται χρῆσις δοτικῆς ἐν τῇ Ποιητικῇ πρὸς δήλωσιν ἀναφορᾶς, τοῦ ὡς πρὸς τι μετὰ ῥῆμα ἢ ἄλλην λέξιν σημαίνουσας ὑπεροχὴν, βλ. 1459a30 θεσπέσιος ἂν φανείη Ὀμηρος παρὰ τοὺς ἄλλους, τῷ μηδὲ τὸν πόλεμον... ἐπιχειρῆσαι ποιεῖν ὄλον, αὐτόθι. 1462b12 τούτοις τε διαφέρει πᾶσιν καὶ ἐν τῷ τῆς τέχνης ἔργῳ. Ἐπομένως ἡ ἔκφρασις οὐδὲν ἦττον τῷ μύθῳ ἀπὸ συντακτικῆς ἀπόψεως κρινομένη εἶναι ἀριστοτέλειος καὶ δυνατὴ ἐν τῇ Ποιητικῇ.

Τέλος ὡς πρὸς τὸ περιεχόμενον τοῦ ὑπὸ συζήτησιν χωρίου ἐν σχέσει πρὸς τὰ συμπραζόμενα εἶναι προφανὲς ὅτι παρέχεται ὀρθότερον νόημα, ἐὰν δεχθῶμεν τὴν γραφὴν οὐδὲν ἦττον εἴτε οὐδὲν ἦσσον. Ὅλως ἀπίθανον εἶναι ὅτι ὁ Ἀριστοτέλης ἀμφέβαλλε ὡς πρὸς τὴν ἀξίαν τοῦ μύθου ἐν τινι τραγωδίᾳ καὶ ἀμφιβολίαν βεβαίως θὰ ἐδήλου τὸ ἐπίρρημα ἴσως, ἐφ' ὅσον θὰ προήρχετο ἐκ τῆς χειρὸς αὐτοῦ.

Ἀκολουθοῦσι δύο ἄλλαι διορθώσεις. Διὰ τῆς πρώτης ἐκ τούτων λύονται ποικίλα προβλήματα ἀναφερόμενα εἰς περισπούδαστον χωρίον τῆς Ποιητικῆς, παραμενούσης ἐν τούτοις ἀμφισβητησίμου τινὸς δυσχερείας ἀλύτου. Ἡ δευτέρα διόρθωσις, ἔχουσα κατὰ πάντα καλῶς, δὲν εἶναι ἀπολύτως ἀπαραίτητος.

Ποιητ. 1451a7 εἰ γὰρ ἔδει ἑκατὸν τραγωδίας ἀγωνίζεσθαι, πρὸς κλεψύδρας ἂν ἠγωνίζοντο, ὡσπερ ποτὲ καὶ ἄλλοτέ φασιν (Butcher).

Ἐν τῷ περισπούδαστῳ, ὡς ἐλέχθη ἀνωτέρω, χωρίῳ τούτῳ τῆς Ποιητικῆς

1. Περὶ τούτου γραμματικὴ δυσχέρεια δὲν ὑπάρχει. Παρὰ τοὺς ἀττικοὺς τύπους (βλ. W. W. Goodwin—C. B. Gulick, Greek Grammar, 1930, § 63 c) ἀπαντῶσιν ἐν τῇ Ποιητικῇ οἱ μετὰ δύο σσ γραφόμενοι τύποι, βλ. Ποιητ. 1454a16 τέτταρα, ἀλλ' ὄλιγον κατωτέρω, 1455b33 τέσσαρα, κ. ἀλλαχ.

ἡ κυριωτάτη ἐκ τῶν ὑπαρχουσῶν δυσχερειῶν εἶναι νὰ δεχθῶμεν ὅτι πράγματι κατὰ τὴν παρεχομένην ὑπὸ τοῦ Ἀριστοτέλους μαρτυρίαν ὑπῆρξε περίοδος κατὰ τοὺς ἀρχαίους ἑλληνικοὺς χρόνους, καθ' ἣν ἑκατὸν τραγωδία ἐν ἀγῶνι ἐδιδάσκοντο ἀπὸ σκηνῆς κατὰ τὴν αὐτὴν ἑορτήν.

Ὡς εἰκός, πλεῖστοι ἐκδύται καὶ ἐρμηνευταὶ τῆς Ποιητικῆς ἐπεχείρησαν νὰ θεραπεύσωσι τὴν δυσχέριαν, ἥτις καὶ μόνη πείθει ὅτι τὸ χωρίον νοσεῖ. Ἐφ' ὅσον γνωρίζω ἐκ τῆς προσιτῆς εἰς ἐμὲ βιβλιογραφίας, ἡμετέρας καὶ ξένης, δὲν ἔχει παρασχεθῆ μέχρι σήμερον λύσις ἱκανοποιητικὴ τοῦ προβλήματος.

Ἡ ΑΜ παρέχει *si enim unusquisque hominum deberet certare tra-goedias, etc.* Ἄδυνατοῦμεν νὰ ὑποθέσωμεν ὅτι οἱ μεταφρασταὶ παραναγνώσαντες ἢ παρανοήσαντες τὴν ἀπλουστάτην λέξιν ἑκατὸν ἀπέδωσαν αὐτὴν διὰ τοῦ ὡσεὶ ἐν τῇ Δατινικῇ ἰσοδυνάμου *unusquisque hominum*. Κατὰ τὴν γνώμην μου, ἥτις εὐρέθη ὀρθῆ ὑπὸ τοῦ σεβαστοῦ Καθηγητοῦ κ. W. M. Calder, εἶναι ἀναντίρρητον ὅτι ὁ μεταφραστὴς τοῦ Σ εἶχε πρὸ τῶν ὀφθαλμῶν αὐτοῦ τὴν λέξιν ἑκαστον.

Ἐκ τῆς γενομένης μελέτης τῶν ἐκδόσεων τῆς Ποιητικῆς, παλαιῶν καὶ νεωτέρων, ὡς καὶ τῆς χειρογράφου παραδόσεως αὐτῆς ἤχθη εἰς τὸ συμπέρασμα ὅτι ἐν οὐδενὶ τῶν σωζομένων χειρογράφων τῆς Ποιητικῆς ἀναγιγνώσκεται ἐν τῷ περὶ οὗ ὁ λόγος χωρίῳ ἢ λ. ἑκαστον, κατ' ἀκολουθίαν δὲ καὶ ἐντεῦθεν προκύπτει ὅτι τὸ χειρόγραφον τοῦτο δέον νὰ θεωρηθῆ ὡς ἀπολεσθέν. Ἀκριβῶς ὁμοία εἶναι ἡ περίπτωσις ἐν Ποιητικῆς 1456a3 ἐν ἄδου (βλ. κατωτέρω, σ. 15 κ. ἔξ.).

Παλαιογραφικῶς ἀνάγνωσις ἑκαστον ἀντὶ ἑκατὸν εἶναι προφανὲς ὅτι δύναται νὰ θεωρηθῆ ὡς ἐξόχως εὐσταθοῦσα.

Συντακτικῶς χρῆσις τῆς ἀντωνυμίας ἑκαστος τοιαύτη, οἷα ἐν τῷ προκειμένῳ χωρίῳ τῆς Ποιητικῆς, εἶναι ὅλως κανονικὴ παρ' Ἀττικοῖς ποιηταῖς καὶ πεζογράφοις, βλ. Ἀριστοφ. Πλουτ. 784 (ἔκδ. F. W. Hall καὶ W. M. Geldart, *Scriptorum Classicorum Bibliotheca Oxoniensis*) *νύττουσι γὰρ καὶ φλώσι τάντικνῆμια, ἐνδεικνύμενος ἑκαστος εὐνοϊάν τινα*, Ξενοφ. Συμπ. Γ', 3 (ἔκδ. E. C. Marchant ἐν τῇ αὐτῇ, ὡς ἀνωτέρω, σειρᾷ) *Καὶ ἐπιδείξω γε, ἔφη, ἐὰν καὶ ὑμεῖς ἅπαντες εἰς μέσον φέρητε ὅτι ἑκαστος ἐπίστασθε ἀγαθόν, κ. ἄλλαχ.*

Ὁ λόγος ἤδη περὶ τοῦ νοήματος τοῦ χωρίου τούτου. Δυνάμεθα νὰ συνάψωμεν τὸ ὡσπερ ποτὲ καὶ ἄλλοτέ φασιν πρὸς τὸ εἰ γὰρ ἔδει ἑκαστον τραγωδίας ἀγωνίζεσθαι, νὰ νοήσωμεν δηλονότι μετὰ τὸ φασιν τὰς λέξεις ἑκαστον τραγωδίας ἀγωνίζεσθαι¹. Οὕτω δυνάμεθα νὰ θεωρήσωμεν ὡς πιθανώτατον ὅτι ἐν

1. Συνάπτοντες τὸ ὡσπερ ποτὲ καὶ ἄλλοτέ φασιν πρὸς τὸ πρὸς κλειψύδραν ἂν ἠγωνίζοντο, νοοῦντες τοῦτ' ἔστι μετὰ τὸ φασιν τὰς λέξεις πρὸς κλειψύδρας ἂν ἀγωνίζεσθαι, θὰ ἠγόμεθα σὺν τοῖς ἄλλοις εἰς τὸ ἄτοπον συμπέρασμα ὅτι κατὰ τοὺς παλαιότερους τοὺς πρὸ τῆς ἀκμῆς τῆς τραγωδίας χρόνους, ἐγένετο χρῆσις κλειψύδρας κατὰ τὰς θεατρικὰς παραστάσεις.

τοῖς περὶ τὴν γένεσιν τῆς τραγωδίας χρόνοις καὶ εὐθὺς ὕστερον πᾶς πολίτης¹ ἐδικαιοῦτο νὰ μετέχη τοιούτων ἀγῶνων ἐν Ἀθήναις. ἄλλως δὲ «tragedies seem to have been performed in Athens before the middle of the sixth cent., though their state recognition at the Great Dionysia did not take place until some years later»². Βραδύτερον ὅθεν, ὅτε τῇ ἐπεμβάσει τῆς Πολιτείας ἐρρυθμίσθησαν τὰ τῆς διδασκαλίας τραγωδιῶν, ἐτέθησαν σὺν τοῖς ἄλλοις περιορισμοὶ ὡς πρὸς τοὺς δικαιουμένους συμμετοχῆς. Τὴν ὡς ἄνω ἐρμηνείαν τοῦ ὅλου χωρίου ἐπιρροώνει καὶ ἡ μνεία τῆς κλεψύδρας ἕάν, καταργουμένων τῶν ὑφισταμένων περιορισμῶν, οἴσοσδήποτε ἐδικαιοῦτο συμμετοχῆς εἰς τοιούτους ἀγῶνας, θὰ ἔπρεπε νὰ ὑπάρχη χρονικόν τι ὄριον κατὰ τὴν περίοδον ἐκείνην τῆς ἀκμῆς τῆς τραγωδίας, ὅτε αἱ τραγωδίαὶ ἦσαν πολλῶ ἐκτενέστεραι ἢ παλαιότερον, καὶ ὡς τοιοῦτον θὰ ἐχρησιμοποιεῖτο ἡ κλεψύδρα.

Τούτων οὕτως ἐχόντων ἡ διόρθωσις καὶ ἡ κατ' αὐτὴν νέα ἐρμηνεία τοῦ χωρίου ἔχουσιν ἄριστα, ἀλλ' ὁ σεβαστὸς Καθηγητὴς κ. W. M. Calder ἐπέσυρε τὴν προσοχὴν μου ἐπὶ δυσχερείας ἀναφερομένης εἰς τὸ ἔδει, ὅπερ σύνηθες, ὡς γνωστόν, κυρίως παρ' Ἀττικοῖς ἐσήμαινε ἔπρεπε ἢ παρίστατο ἀνάγκη, ἐν ᾧ τὸ νόημα τοῦ ὅλου χωρίου εὐοδοῦται, ἐφ' ὅσον ἀντὶ τοῦ ἔδει ὑπάρχει λέξις σημαίνουσα εἶχε τὸ δικαίωμα, ἦτο ἐλεύθερος. Ἡ μόνη τῆς δυσχερείας ταύτης θεραπεία, τὴν ὁποίαν δύναται νὰ προσφέρῃ ὁ γράφων, εἶναι ὅτι μετὰ τὸ φασιν δὲν εἶναι ἀνάγκη νὰ νοηθῇ ἐκ τοῦ ἔδει τύπος, ἀλλ' ἀπλῶς, ὡς ἐλέχθη ἀνωτέρω, ἕκαστον τραγωδίας ἀγωνίζεσθαι. Οὕτως τὸ ὅλον χωρίον θὰ ἀπεδίδοτο ἐλευθέρως, ὡς ἀκολουθῶς: διότι, ἕάν παρίστατο ἀνάγκη νὰ μετέχη οἴσοσδήποτε εἰς ἀγῶνας τραγωδίας, ἀκριβῶς, ὅπως διατείνονται ὅτι καὶ ἄλλοτέ ποτε τοῦτο συνέβαινε (δηλ. οἴσοσδήποτε μετεῖχεν εἰς ἀγῶνας τραγωδίας), αἱ θεατρικαὶ παραστάσεις θὰ ἐρρυθμίζοντο διὰ κλεψύδρας.

1. Πβ. καὶ τὴν παρὰ τῷ ἀξιοπίστῳ Πολυδεύκει σπουδαίαν μαρτυρίαν (Δ', 123), ἐλεός δ' ἦν τράπεζα ἀρχαία, ἐφ' ἣν πρὸ Θεσπίδος εἰς τις ἀναβὰς τοῖς χορευταῖς ἀπεκρίνατο. Βλ. καὶ Ἑτυμ. Μ. ἐν λ. θυμέλη: τράπεζα δὲ ἦν ἐφ' ἣς ἐστῶτες ἐν τοῖς ἀγροῖς ἡδον, μίμω τάξιν λαβοῦσης τραγωδίας.

2. L. Whibley, A Companion to Greek Studies, ἔκδ. Δ', 1931, σ. 415. Βλ. καὶ M. Croiset, La Civilisation de la Grèce Antique, Παρίσιοι, 1943, σ. 161, ἐνθα ὁ συγγραφεὺς ρητῶς ἀναφέρων ὅτι ἀπὸ τῶν μέσων τοῦ ΣΤ' αἰ. π.Χ. ἐν Ἀθήναις ἡ Πολιτεία ἀνέλαβεν τὴν διεύθυνσιν τῶν θεατρικῶν παραστάσεων φαίνεται πιστεύων ὅτι πρότερον αἱ παραστάσεις αὗται ἦσαν ἀπηλλαγμέναι τοῦ κρατικοῦ ἐλέγχου. Πβ. καὶ τὴν πρόσφατον ἀνατύπωσιν τοῦ ἔργου τοῦ ἐπιφανοῦς ἀγγλοῦ R. W. Livingstone, The Pageant of Greece, Ὁξφόρδη, ἀνατύπωσις 1945, σ. 100. Γενικῶς ὅμως, αἱ περὶ τὴν γένεσιν τῆς τραγωδίας εἰδήσεις οὔτε πλήρεις εἶναι οὔτε πάντοτε ἀσφαλεῖς, δι' ὃ «modern scholars have debated the question of these origins endlessly» (Ph. Wh. Harsh, A Handbook of Classical Drama, Λονδίνον, 1945, σ. 4).

Ποιητ. 1457b23 ἢ ὁ γῆρας πρὸς βίον, καὶ ἐσπέρα πρὸς ἡμέραν (Butcher).

Τὸ χωρίον ἀντιστοιχεῖ πρὸς τὸ ὀλίγον ἀνωτέρω 1457b21 ὁμοίως ἔχει φιλίη πρὸς Διώνυσον καὶ ἄσπις πρὸς Ἄρη. Ὡς ὁ σεβαστὸς Καθηγητὴς κ. W. M. Calder ἀνεκοίνωσέ μοι κατὰ τὴν διάρκειαν σχετικῆς ἐπὶ τοῦ ἀντικειμένου τούτου συζητήσεως, ἡ ἐκφορὰ αὕτη ἔχει καλῶς, συνεφώνησεν ὅμως οὗτος πρὸς ἄποψίν μου ὅτι τὸ κείμενον γίνεται φυσικώτερον, ἐὰν ὑπάρχη ἐπίρρημά τι ἀντὶ τῆς ἀντωνυμίας ὄ. Ἐν Ac, ὡς καὶ ἐν πολλοῖς ἄλλοις ἑλληνικοῖς χειρογράφοις, τὸ τελευταῖον γράμμα λέξεός τινος, ἀποχωριζόμενον ἀπὸ τῆς οἰκείας λέξεως συνάπτεται ὑπὸ τοῦ ἀντιγραφέως μετὰ τοῦ γ, τοῦ ἀρκτικοῦ γράμματος τῆς ἐπομένης λέξεως τοσοῦτον στενῶς, ὥστε ἐνίοτε δυσκόλως τοῦτο διακρίνεται ὡς ἴδιον οὕτως εἰπεῖν γράμμα, βλ. Ποιητ. 1451b37 ἀγωνίσματα γάρ, ἐνθα τὸ τελικὸν α τῆς λέξεως ἀγωνίσματα ἐνοῦται ἐν Ac μετὰ τοῦ γ τῆς λέξεως γάρ, αὐτόθι. 1458a5 μία γίνεται κλπ., ἐν δὲ ἀκριβῶς ὅμοιον παράδειγμα αὐτόθι. 1458a5 ὡς γε. Οὕτως εἶναι λίαν ἐνδεχόμενον ὅτι ἐν τῷ ὑπὸ συζήτησιν χωρίῳ ἀντιγραφεύς τις ἐκ τῆς ἐνώσεως τοῦ σ μετὰ τοῦ γ παρανέγνωσεν ὦ ἀντὶ τοῦ ὄρθου ὡς, ἐκλαβὼν δὲ τοῦτο ὡς ὄρθογραφικὸν λάθος ἔγραψεν ὄ.

Ἡ Ἀραβικὴ μετάφρασις βεβαιοῖ τὴν γραφὴν ὡς γῆρας παρέχουσα ut senectus ad vitam. Ἄξιον προσοχῆς εἶναι ὅτι ὁ μεταφραστὴς οὗτος ἐχρησιμοποίησεν ἐνταῦθα τὸ ἐπίρρημα ut, ὡς ἔπραξεν ἐν τῷ ἀγωτέρω μνημονευθέντι ἀντιστοίχῳ χωρίῳ, ἐνθα τὸ ἑλληνικὸν κείμενον παρέχει οὐχὶ ἀντωνυμίαν, ἀλλὰ τὸ ἐπίρρ. ὁμοίως.

Β'. ΕΡΜΗΝΕΥΤΙΚΑ ΚΑΙ ΑΛΛΑ ΠΟΙΚΙΛΑ

Ποιητ. 1449a12 διαμένει νομιζόμενα (διόρθ. Bywater) ¹.

Τὸ χειρόγραφον Ac παρέχει διαμένειν. Ἡ γραφὴ αὕτη ἀναγράφεται ἐν τισι τῶν ἀρίστων ἐκδόσεων τῆς Ποιητικῆς, ὡς τοῦ Bywater, τοῦ Butcher κ. ἄλλ., ὑπὸ τινων δὲ ἐκδοτῶν, ὡς τοῦ Hardy, ἀποδίδεται τοιαύτη γραφὴ καὶ εἰς Arogg., ὡς εἰς τὸ R1. Τὸ ὅτι ἡ γραφὴ αὕτη παραδίδεται ἐν τῷ ἀρίστῳ χειρογράφῳ τῆς Ποιητικῆς, πιθανῶς δὲ καὶ εἰς ἄλλα, καὶ δὴ τὸ μετ' αὐτὸ ἀξιολογώτερον, δὲν πρέπει νὰ κινήσῃ τὴν ὑπόνοιαν ὅτι τὸ χωρίον νοσεῖ. Ἡ περίοδος ἀπὸ τῆς ἀρχῆς αὐτῆς μέχρι τοῦ νομιζόμενα ὑγιῶς ἔχει παρέχουσα πλήρως ἱκανοποιοῦν νόημα. Τὸ δὲ τελικὸν ν τοῦ διαμένειν ἐν τοῖς χειρογράφοις τῆς Ποιητικῆς προῆλθεν ἐξ ἐπιδράσεως τοῦ ἀρκτικοῦ ν τῆς ἀμέσως ἐπομένης λέξεως νομιζόμενα, ἐπιδρά-

1. Περὶ τῆς διορθώσεως ταύτης βλ. καὶ C. G. Hardie ἐν The Classical Review, τόμ. ΜΣΤ' (1932), σ. 178.

σεως, ἴτις εἶναι οὐχὶ ἀήθης εἰς τοὺς περὶ τὴν Παλαιογραφίαν ἀσχολουμένους. Τὸ χωρίον ὅθεν ἔχει καλῶς καὶ οἰαδήποτε ἀπόπειρα νέας διορθώσεως αὐτοῦ εἶναι ἀπλῆ ματαιοπονία.

Ποιητ. 1449a37 ἡ δὲ κωμωδία διὰ τὸ μὴ σπουδάζεσθαι ἐξ ἀρχῆς ἔλαθεν (Butcher).

Πολλοὶ ἐκδόται καὶ σχολιασταὶ τῆς Ποιητικῆς συνάπτουσι τὸ ἐξ ἀρχῆς πρὸς τὸ μὴ σπουδάζεσθαι. Κατὰ τὴν γνώμην μου εἶναι δυνατὸν τὸ ἐξ ἀρχῆς ν' ἀναφέρεται εἰς ἀμφότερα, τὸ μὴ σπουδάζεσθαι καὶ τὸ ἔλαθεν, διὰ τοῦτο δὲ καὶ ἐτέθη ὑπὸ τοῦ συγγραφέως μεταξὺ αὐτῶν. Ὁμοίως συμβαίνει καὶ ἐν Ποιητ. 1448b34 καὶ τὰ σπονδαῖα μάλιστα ποιητῆς Ὀμηρος ἦν, ἐνθα τὸ μάλιστα ἀναφέρεται ὁμοίως εἰς ἀμφότερα, εἰς τὸ τὰ σπονδαῖα καὶ εἰς τὸ Ὀμηρος, οὕτω δὲ ἀναφέρεται ἐν τισιν ἐκδόσεσι (Μενάρδου - Συκουτρῆ, κ. ἄλλ.). Τούτων οὕτως ἐχόντων, ἡ ἐρμηνεία τοῦ χωρίου ἔχει ὡς ἀκολούθως: ἡ κωμωδία δὲν ἐμελετήθη ἐξ ἀρχῆς ἱστορικῶς, διότι ἐξ ἀρχῆς δὲν ἐλαμβάνετο ὑπὸ σοβαρὰν ἔποψιν¹. Οὕτως ἐν τῷ χωρίῳ τούτῳ τοῦ τοσοῦτον ἀκριβολόγου μελετητοῦ τοῦ Ἀρχαίου Ἑλληνικοῦ Δράματος ἐξηγεῖται, διατὶ αἱ περὶ τῆς γενέσεως τῆς κωμωδίας καὶ τῆς πρώτης αὐτῆς ἀναπτύξεως εἰδήσεις εἶναι λίαν πενιχραί.

Ποιητ. 1451b35 τοιαῦται δὲ ποιοῦνται ὑπὸ μὲν τῶν φαύλων ποιητῶν δι' αὐτούς, ὑπὸ δὲ τῶν ἀγαθῶν διὰ τοὺς ὑποκριτάς.

Ἐποκριτάς: Ac, κριτάς: Aprog. Ἐπέδοσαν οἱ πλεῖστοι τῶν νεωτέρων ἐκδοτῶν (Brandscheid, Vhalen, Christ, Bywater, Butcher κ. ἄλλ.). Ὅτι ἡ γραφὴ τοῦ ἀρίστου τῶν χειρογράφων τῆς Ποιητικῆς καλῶς ἔχει, ὀρθῶς δὲ αὕτη ἐγένετο δεκτὴ ἐν τῷ κειμένῳ δεικνύουσι καὶ ἄλλα καὶ ἡ AM, ἐν ἣ φέρεται propter hypocritas. Ἡ διαφέρουσα αὕτη ἀπόδοσις ἐν τῇ Λατινικῇ τοῦ ἑλληνικοῦ ὄρου δὲν ἔτυχε προσοχῆς παρὰ τῶν νεωτέρων ἐκδοτῶν τῆς Ποιητικῆς, λέγω δὲ τῶν νεωτέρων, καθ' ὅσον οἱ παλαιότεροι ἐκδόται δὲν εἶχον ὑπ' ὄψιν αὐτῶν τὴν περὶ ἧς ὁ λόγος μετάφρασιν, ἅτε ἀπρόσιτον τότε οὔσαν, ὡς ἀλλαχοῦ ἐλέχθη.

Ποιητ. 1454b19 εἶδη δὲ ἀναγνωρίσεως (Butcher).

Ἐν τῇ ἐκδόσει τῆς Ποιητικῆς ὑπὸ τοῦ Gudeman ἀναγιγνώσκωμεν εἶδη δὲ πέντε ἀναγνωρίσεως, ἐν corrigenda δὲ <πέντε>, ἐν δὲ τῷ appar. crit. τῆς ἐκδόσεως ταύτης εὐρίσκομεν, διατὶ ἡ οὐσιωδῶς διάφορος ἀνάγνωσις αὕτη: mendum ex ΔΕ (= δ' ἐ aut δέ) ortum. Ἀλλ' ἐφεξῆς ἐν τῷ κειμένῳ τῆς Ποιητικῆς ἔξ,

1. Τῆς ἐρμηνείας ταύτης ἐγένετο μνεία ὑπὸ τοῦ Καθηγητοῦ κ. W. M. Calder κατὰ τινα τῶν ἐν τῷ Πανεπιστημίῳ τοῦ Ἐδιμβούργου παραδόσεων αὐτοῦ περὶ τῆς Ἀρχαίας Ἑλληνικῆς Κωμωδίας εἰπόντος σὺν τοῖς ἄλλοις: i think dr. Tzannetatos is right.

οὐχὶ δὲ πέντε εἶδη ἀναγνωρίσεως μνημονεύονται, ἤτοι ἢ διὰ τῶν σημείων, αἰ πεποιημένοι, ἢ διὰ μνήμης, ἢ ἐκ συλλογισμοῦ, ἢ συνθετὴ ἐκ παραλογισμοῦ τοῦ θατέρου καὶ ἢ ἐξ αὐτῶν τῶν πραγμάτων. "Ὅτι δὲ τὰ τέσσαρα πρῶτα εἶναι ἴδια οὕτως εἰπεῖν εἶδη ἀναγνωρίσεως δὲν χωρεῖ ἀμφιβολία οἰαδίποτε, δοθέντος ὅτι αὐτὸς ὁ Ἀριστοτέλης οὕτως τούτων μνημονεύει. Ὡς πρὸς δὲ τὰ τελευταῖα δύο εἶδη τῆς κατ' Ἀριστοτέλη ἀναγνωρίσεως εἶναι φανερὸν ὅτι ὁ τοσοῦτον μελετήσας πᾶν ὅ,τι ἐγράφη περὶ τῆς Ποιητικῆς γερμανὸς λόγιος δὲν λαμβάνει ἀναγνώρισιν ἐκ παραλογισμοῦ τοῦ θατέρου καὶ ἀναγνώρισιν ἐξ αὐτῶν τῶν πραγμάτων ὡς ἀποτελοῦσας δύο διάφορα εἶδη. Αὗται λαμβάνονται καὶ οὕτως¹. Ἐξ ἄλλου θὰ ἦτο ἀστήρικτος ἡ ὑπόθεσις, καθ' ἣν ὁ Ἀριστοτέλης σφάλλεται ἐν τῇ ἀπαριθμῆσει τῶν εἰδῶν ἀναγνωρίσεως, καθ' ὅσον ἢ περὶ τὰ τοιαῦτα ἀκριβολογία τοῦ φιλοσόφου εἶναι τοῖς πᾶσι γνωστή. Ὅπως δὲ πβ. Ποιητ. 1454a15 ἦθη τέτταρα καὶ πράγματι τέσσαρα ἦθη ἀπαριθμοῦνται ὑπὸ τοῦ συγγραφέως ὀλίγον κατωτέρω, ὁμοίως πβ. Ποιητ. 1455b33 τραγωδίας δὲ εἶδη εἰσὶ τέσσαρα, ὄντως δὲ τέσσαρα τοιαῦτα εἶδη ἀπαριθμοῦνται ἐφεξῆς.

Ποιητ. 1456a3 ἐν ἄδου (Butcher).

Τὸ Ac παρέχει αἰδοῦ, ὁμοίως δὲ τὸ Ri (ὑποτιθεμένου ὅτι ἢ ἐν τῷ appar. crit. τῆς ἐκδόσεως Gudeman γραφῆ τοῦ δευτέρου κατ' ἀξίαν χειρογράφου τούτου τῆς Ποιητικῆς ἀποδίδεται ὀρθῶς). Ἐν ἄλλοις χειρογράφοις ὁ Gudeman ἀναγιγνώσκει αἰδῶ, αἰδ... (ἄδη ἐν τῷ περιθωρίῳ). Ἐπομένως οὐδὲν ἐκ τῶν γνωστῶν χειρογράφων τῆς Ποιητικῆς παρέχει σαφῶς τὸν τύπον ἄδου, τὸν ὁποῖον βεβαιοῖ ἡ AM βασιζομένη ἐπὶ τοῦ Σ *in Tartaro*. Κατὰ τὴν γνώμην μου, ἡ γραφῆ τῶν δύο ἀρίστων ἑλληνιστῶν συντεταγμένων χειρογράφων προῆλθεν ἀπὸ τοῦ μεγαλογραμμαίου τύπου ΑΙΔΟΥ ἀπολεσθέντος χειρογράφου, ἢ δὲ παρανάγνωσις αὕτη εἶναι πλήρως νοητή, καθ' ὅσον δὲν εἶχε τεθῆ τόνος ἐπὶ τοῦ τύπου τούτου, τὸ δὲ I ἦτο προσγεγραμμένον, οὐχὶ δὲ ὑπογεγραμμένον, ὡς θὰ συνέβαινε, ἐὰν ἡ γραφῆ ἦτο μικρογράμματος. Κατ' ἀκολουθίαν ἢ ἀνάγνωσις τοῦ τύπου ΑΙΔΟΥ, ἀπ' αὐστηρῶς παλαιογραφικῆς ἀπόψεως κρινομένη, ἦτο δυνατὸν νὰ εἶναι εἴτε ἄδου εἴτε αἰδοῦ, νοεῖται δ' οἴκοθεν ὅτι γραμματικῶς ὁ τύπος αἰδοῦ δὲν εἶναι ὀρθός, ἀλλὰ τοῦτο ἐν προκειμένῳ οὐδόλως βαρύνει, γνωστῆς οὔσης τῆς περὶ τὰ γραμματικὰ ἀνεπιστημοσύνης τῶν ἀντιγραφῶν. Ὅπως δὲ πβ. ἐὰν τὰ ἀνωτέρω ἔχωσιν ὀρθῶς, δεόν νὰ ἀχθῶμεν εἰς τὸ συμπέρασμα ὅτι τὸ περὶ οὗ λόγος μὴ σωζόμενον χειρόγραφον τῆς Ποιητικῆς θὰ ἦτο πολὺ παλαιόν, παλαιότερον δὲ καὶ τοῦ Σ.

1. Ἐπὶ παραδείγματι βλ. I. A. Smith ἐν *The Classical Quarterly*, τόμ. ΙΗ' (1924), σ. 165 περὶ τοῦ πέμπτου εἶδους ἀναγνωρίσεως, F. Solmsen ἐνθ' ἀνωτ., τόμ. ΚΘ' (1935), σ. 198, καὶ Μενάρδου - Συκουτρῆ ἐκδόσεως σημείωσιν ad hoc περὶ τοῦ ἕκτου εἶδους ἀναγνωρίσεως, ἐν ἣ ὁμως ἢ ἐκ παραλογισμοῦ τοῦ θατέρου ἀναγνώρισις θεωρεῖται ὡς παραλλαγή τῆς ἐκ συλλογισμοῦ.

Ποιητ. 1459b33 *διηγηματικὴν μίμησιν*.

Οὕτως οἱ πλεῖστοι τῶν νεωτέρων ἐκδοτῶν μετὰ τοῦ Butcher, ἀλλ' ἐν τῷ κειμένῳ τῆς ἐκδόσεως Bywater ἀναγιγνώσκεται *διηγητικὴν*. Εἶναι παρὰ ταῦτα ἀσφαλὲς ὅτι καὶ διὰ τὸν ἐπιφανῆ τοῦτον ἄγγλον λόγιον¹ ἀμφότεροι οἱ τύποι *διηγηματικὸς* καὶ *διηγητικὸς* εἶναι δυνατὸν νὰ ὑπάρχωσιν ἐν τῷ κειμένῳ τῆς Ποιητικῆς, καθ' ὅσον ἐν Ποιητ. 1459a17 ἀναγιγνώσκομεν *διηγηματικῆς* ἐν τῇ ἐκδόσει τοῦ Bywater, ὡς καὶ ἐν ἄλλαις ἐκδόσεσιν. Τὶ λοιπὸν ὠθήσῃ τὸν Bywater, ὅπως γράφῃ ἐν τῷ ἀνωτέρῳ μνημονευθέντι χωρίῳ *διηγητικὴν*; Διότι ὑπὸ τοῦ Ac παραδίδεται ἡ γραφὴ *διηγητικὴν*, ὑπὸ τῶν Arrog. δὲ ἡ γραφὴ *διηγηματικὴν*, ὡς πλεῖστοι ἐκδότες μνημονεύουσιν. Προφανῶς ὅθεν ὁ Bywater ἐθεώρησε φρόνιμον, ὅπως ἀκολουθήσῃ ἐνταῦθα τὴν γραφὴν τοῦ ἀρίστου τῶν χειρογράφων, ὅπως ἐπραξε καὶ ἐν Ποιητ. 1459a17, ἐνθα παραδίδεται ὑπὸ τοῦ Ac *διηγηματικῆς*. Διέφυγεν ὁμως τὸν δξυδερχῆ ὀφθαλμὸν τοῦ φιλολόγου τούτου ὅτι αὐτόθι ἐν τῇ περιθωρίῳ τοῦ Ac ἀναγιγνώσκεται *διηγητικῆς*, προφανῶς πρὸς διόρθωσιν τοῦ ἐν τῷ κειμένῳ τύπου καὶ πρὸς τήρησιν ὁμοιομορφίας πρὸς τοὺς ἐν τῇ ἐπομένῃ σελίδι ἀκολουθοῦντας τύπους. Οὕτως ὁ Bywater, ἐπιχειρήσας ἀνεπιτυχῶς, ὅπως ἀκολουθήσῃ τὴν χειρόγραφον παράδοσιν, μετέβαλε ἄνευ ἀποχωρῶντος λόγου τὴν ὁμοιομορφίαν τοῦ κειμένου.

Ποιητ. 1461a27 *τῶν κεκραμένων (οἰονοῦν) οἶνόν φασιν εἶναι* (Butcher).

Κατὰ διόρθωσιν Gudeman τὸ *κεκραμένον* (ὡς τοῦτο ἀφήνεται νὰ νοηθῇ ἐκ τοῦ appar. crit. τῆς ἐκδόσεως αὐτοῦ, ἐκεῖ δὲ ἀναγιγνώσκομεν ὡσαύτως τὸ *κεκραμένον*: Σ, ἄνευ μνείας τινὸς ὅτι τὸ *κεκραμένον* εἶναι διόρθωσις γενομένη ὑπὸ Maggi (βλ. Μενάρδου - Συκουτρῆ appar. crit. ad hoc)².

Τὸ *κεκραμένον* λαμβάνεται ἐνταῦθα ὡς οὐσιαστικόν, οὐχὶ ἐν ἐπιθετικῇ σημασίᾳ. Ὅτι τοῦτο οὕτως ἔχει γίνεται φανερόν ἐκ παραλλήλων χωρίων τῆς Ποιητικῆς, ὡς 1462b1 τὸ γὰρ ἀθροώτερον ἢ διον ἢ πολλῶν *κεκραμένον* τῷ χρόνῳ, ἢ δὲ παράλειψις τοῦ ἄρθρου ἐν τῷ τύπῳ *κεκραμένον* οὐδόλως ξενίζει, πβ. Ποιητ. 1452a24 κατὰ τὸ εἶδος ἢ ἀναγκαῖον (ἄνευ τοῦ ἄρθρου τό), αὐτόθι. 1452b12 αἱ *περιωδυνῖαι* καὶ *τριώσεις*, παραλειπομένου τοῦ ἄρθρου αἱ.

Ἄξιον προσοχῆς ἐπίσης τὸ ἄκρατον, οὐσιαστικόν μετ' ἀντιθέτου σημασίας ἐν Ποιητ. 1461a15 οὐ τὸ ἄκρατον ὡς οἶνόφλυξιν, εἰάν ἢ ὑπὸ τοῦ Lobel, τοῦ κρατίστου μελετητοῦ τῆς χειρογράφου παραδόσεως τῆς Ποιητικῆς, προτεινομένη διόρθωσις εἰς ἀκρατ(έστερ)ον³ δὲν πρόκειται νὰ γίνῃ δεκτὴ.

1. Ὁ W. Hamilton Fyfe ἔγραψεν ἐν τῇ ἐκδόσει αὐτοῦ (σ. 3) ὅτι ὁ Bywater «has earned the gratitude and admiration of all students of the Poetics by his services both of the text and its interpretation».

2. Ὁμοίως ἐν Ποιητ. 1453b23 Gudeman appar. crit. Κλυταιμήστραν: Rostagni, Gudeman. Παρὰ ταῦτα ἐν ταῖς νεωτέραις ἐκδόσεσι φέρεται ὁ ἀπὸ πολλοῦ εἰσαχθεὶς ὡς ὀρθὸς τύπος οὗτος, τὸν ὅποιον καὶ ἡ AM βεβαιοῖ.

3. Βλ. The Classical Quartely, τόμ. ΚΓ' (1929), σ. 119.